

A korrupció lakossági érzékelése Magyarországon – Attitűdök és legfőbb társadalmi magyarázóik

Összefoglaló

A Transparency International Magyarország a Közép-európai Egyetem (CEU) Közpolitikai Iskolájának (SPP) Policy Lab programjával együttműködve új reprezentatív közvélemény-kutatást készített, amely a magyarok korrupcióval kapcsolatos attitűdjeit mérte fel. A programban részt vevő diákok a Transparency International Magyarország szakmai iránymutatásai nyomán alakították ki a felmérés alapjául szolgáló kérdőívet, majd a Tárki által elvégzett adatfelvételt követően közösen elemezték az adatokat. Eredményeiket egy angol nyelvű jelentésben mutatták be, melynek legfőbb megállapításait az alábbiakban összegezzük.

1. A kutatás előzményei és az alkalmazott módszertan

Annak ellenére, hogy a korrupcióval kapcsolatos társadalmi vélemények ismerete elméleti és gyakorlati relevanciával is bír, ezekre vonatkozó reprezentatív közvélemény-kutatások viszonylag ritkán, többnyire pártszimpátia-felmérések részeként készülnek Magyarországon. A korrupcióérzékeléssel kapcsolatos ismereteinket szintén nagymértékben gazdagítják a Transparency International által végzett felmérések, így a tizenhárom különböző nemzetközi felmérés adatait felhasználó [Korrupció Érzékelési Index](#) (CPI), illetve a reprezentatív lakossági mintán alapuló, 3-4 évente elkészülő [Globális Korrupciós Barométer](#) (GCB).

Ugyanakkor részben nemzetközi fókuszuknak, részben pedig elméleti megközelítésüknek köszönhetően a fenti felmérések nem vizsgálják részletesen olyan jelenségeket, köztük az egészségügyi hálapénzt, amelyek Magyarországon relevanciával bírnak, valamint szintén nem tesznek különbséget a korrupció hétköznapi és intézményesített megnyilvánulásai között. Éppen ezért hiánypótló a Transparency International Magyarország és a Közép-európai Egyetem (CEU) Közpolitikai Iskolájának (SPP) Policy Lab programja által közösen készített felmérés, amely egy tíz kérdésből álló kérdőív segítségével mérte fel a magyarok kis- és nagykorruptióval kapcsolatos attitűdjeit.

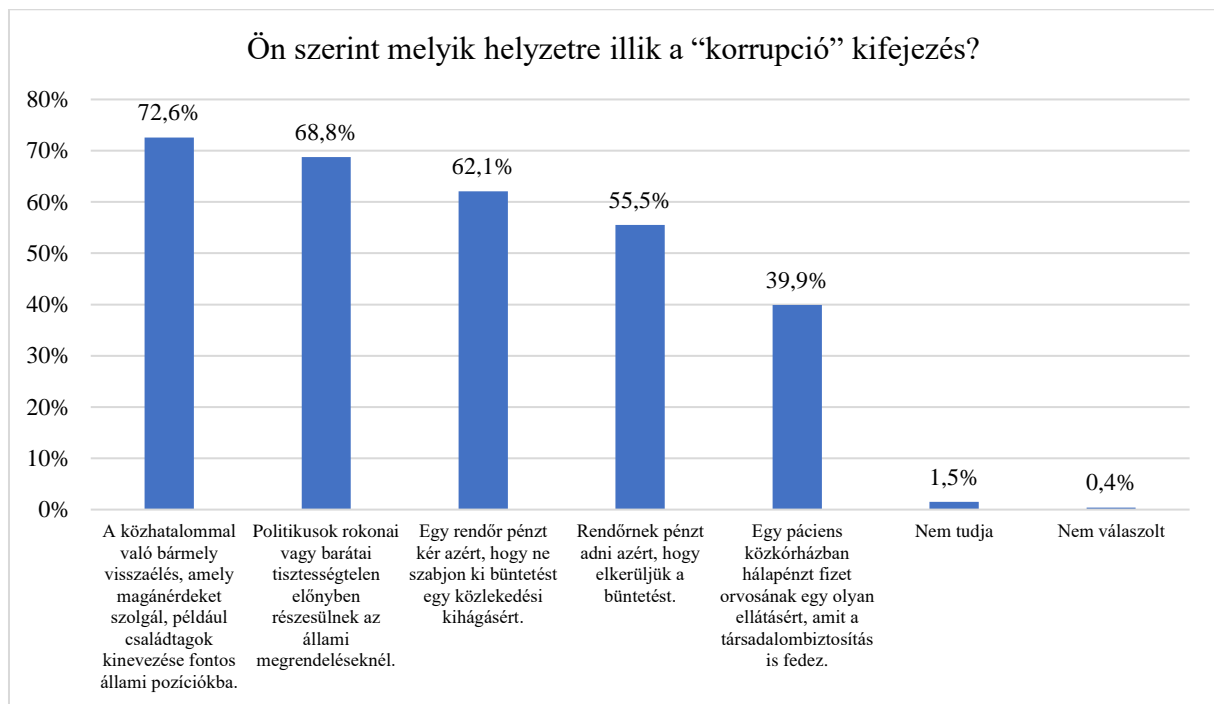
Az alábbiakban ismertetett adatok felvételét a Tárki Zrt. végezte el 2020. január második felében egy 1018 fős, a magyarországi felnőtt lakosságra nemre, korra, iskolázottságra és településtípusra nézve reprezentatív mintán, számítógéppel támogatott személyes lekérdezéssel (CAPI).

2. A kutatás legfőbb eredményei

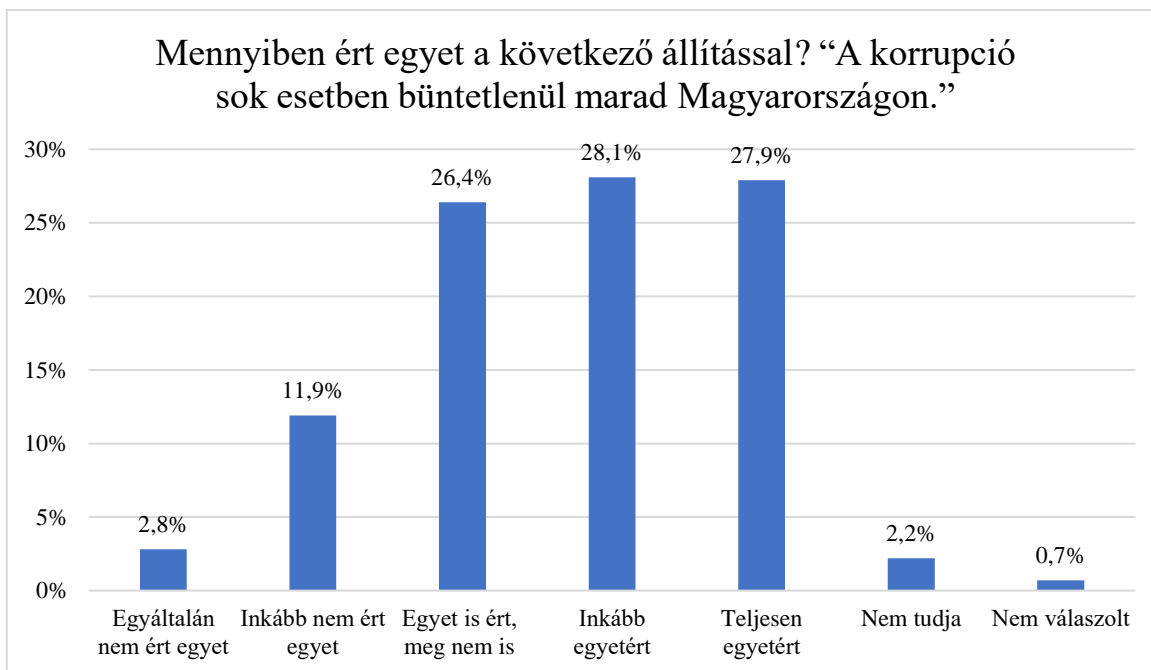
A felmérés összesen tíz kérdést tartalmazott, melyek közül az első öt a válaszadók hétköznapi korrupcióval kapcsolatos vélekedéseire kérdezett rá, míg a kérdőív második fele a korrupció állami, intézményesített formáira fókuszált.

2.1. A hétköznapi korrupcióval kapcsolatos vélekedések

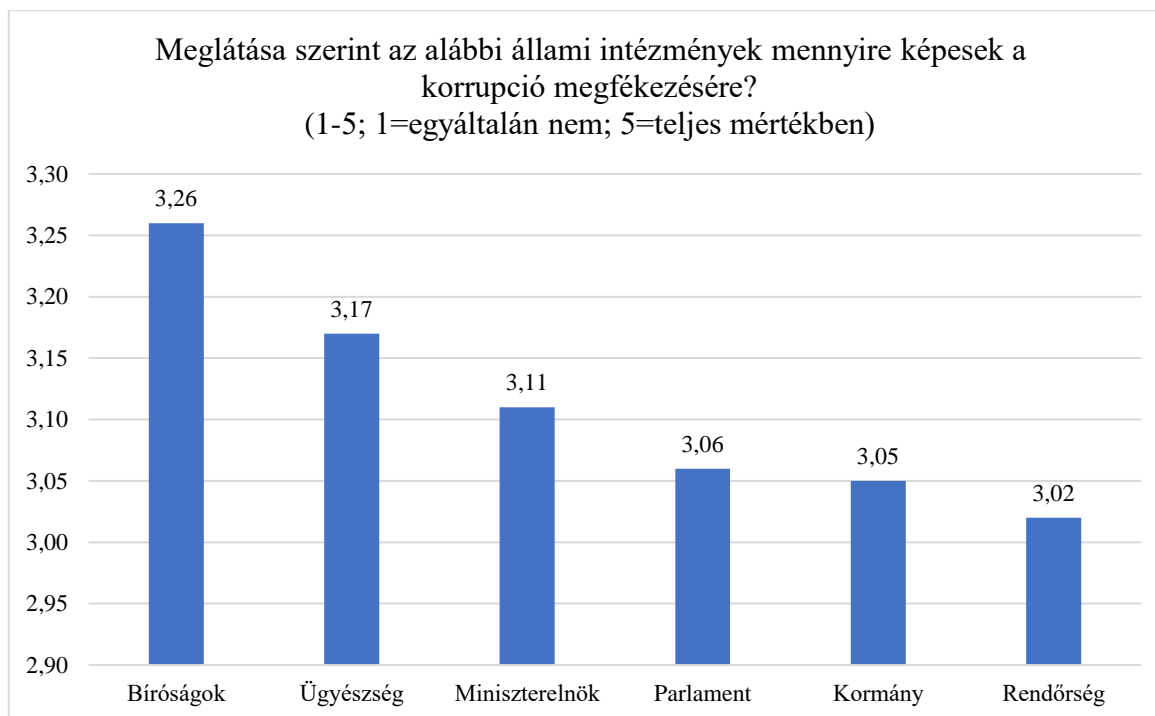
A kutatás készítői elsőként arra voltak kíváncsiak, hogy hogyan értelmezik a magyarok a „korrupció” kifejezést. A válaszadók itt egyszerre több válaszlehetőséget is megjelölhettek, azonban szembetűnő, hogy elsősorban a közhatalommal való visszaéléseket (72,6%) és politikusok rokonainak előnyben részesítését (68,8%) sorolták ide, míg a rendőrök megvesztegetését (55,5%) és a hálapénzt (39,9%) már jóval kevesebben értékelték korrupciós cselekményeknek. Utóbbi eredmény előre vetíti, hogy a hálapénz-jelenség társadalmi megítélése rendkívül ambivalens Magyarországon, éppen ezért a kutatás részletesen is kitért arra, hogy annak igazolására milyen narratívákat fogadnak el a válaszadók.

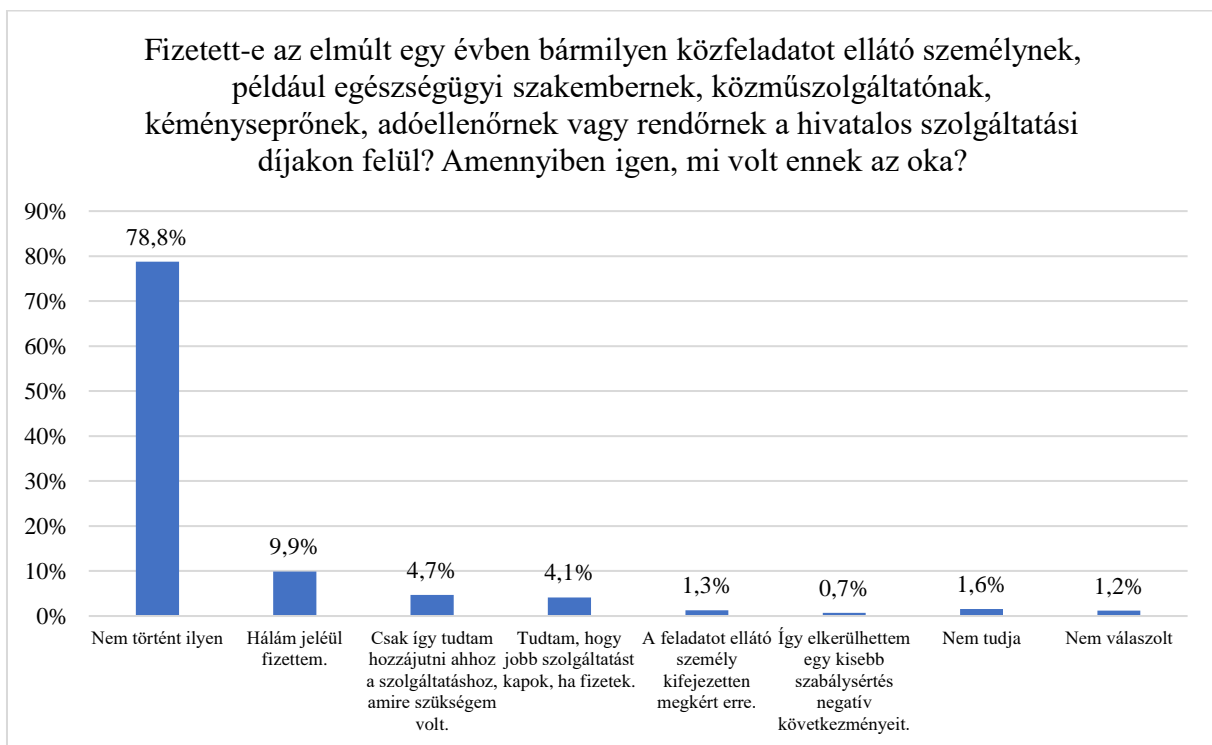
Ami a korrupciós cselekmények jogkövetkezményeit illeti, a 2016-os [Globális Korrupciós Barométer](#) (GCB) egyik legfőbb tanulása szerint a magyarok rendkívül alacsony (21%-os) arányban jelentenék, ha korrupciót tapasztalnának a környezetükben, amit a válaszadók egyötöde azzal indokolt, hogy a bejelentésének nem lennének következményei. Éppen ezért fontosnak tartottuk feltérképezni, mennyire általános a „következmények nélkülség” narratívájának elfogadottsága. Az alábbi ábrán ismertetett adatok szerint a magyarok többsége (56%-a) egyetért azzal az állítással, hogy Magyarországon a korrupció sok esetben büntetlenül marad. Ennél is beszédesebb adat, hogy 15 százaléknál is alacsonyabb volt azok aránya, akik kifejezetten nem értettek egyet a fenti állítással, míg a válaszadók bő egynegyede semleges álláspontra helyezkedett.

A korrupció következményeinek általános értékelése mellett a válaszadók arról is véleményt alkottak, hogy mely állami intézmények képesek leginkább a korrupció megfékezésére. Habár az egyes intézmények értékelése egy szűk, 1-5-ig tartó skálán mérve 3 és 3,5 pont közötti tartományban szóródott, a válaszokból világosan látszik, hogy a magyarok szerint leginkább a bíróságok képesek hatékonyan fellépni a korrupció ellen. Emellett az ügyészség megítélése is kiemelkedik a mezőnyből, ami némileg meglepő annak fényében, hogy a magyar ügyészséget az Európai Bizottság legutóbbi európai szemeszter [jelentése](#) és az Európai Csalás Elleni Hivatal (OLAF) legutóbbi éves [beszámolója](#) is kritikával illette amiatt, hogy nem lép fel kellő erővel az EU-forrásokkal kapcsolatos visszaélések feltárása érdekében.

Különösen tanulságos, hogy amennyiben a válaszadók hétköznapi korrupcióval kapcsolatos közvetlen tapasztalataira kérdezzük rá, rendkívül alacsony azok aránya, akik bevallják, hogy részt vettek ilyen cselekményekben. A válaszadók csaknem 80 százalékának az állítása szerint semmilyen közfeladatot ellátó személynek nem adott kenőpénzt vagy más informális juttatást az elmúlt egy évben. Azok között, akik elismerték a felsorolt cselekmények valamelyikében való részvételt, az egészségügyi hálapénzfizetés volt a legelterjedtebb magatartás: tizből egy válaszadó nyilatkozott úgy, hogy „hála jeleként fizetett” valamilyen szolgáltatásért. Szintén az egészségügyhöz kapcsolódhat az a további csaknem 5 százalék, akik csak így tudtak hozzájutni valamilyen szükséges szolgáltatáshoz, illetve az a 4,1 százalék, aki úgy vélekedett, hogy a nem hivatalos juttatással jobb szolgáltatást vásárolt magának.¹ Mivel a válaszadó személyes érintettségét firtató kérdéseknél jellemzően magas a válaszmegtagadás aránya (látencia), ezért a fenti arányokból elsősorban azt a következtetést vonhatjuk le, hogy habár kevesen vallják be, hogy csúszópénzt fizettek volna bármilyen állami szolgáltatásért vagy intézkedésért, utóbbi esetek jellemzően az egészségügyben vásárolható vélt vagy valós előnyökhöz kapcsolódnak.

A fenti eredményekkel egybevéve, hogy rendkívül magas, 40,6 százalékos azok aránya, akik szerint a hálapénz-jelenség az állami egészségügy elidegeníthetetlen része, „akár egyetértünk vele, akár nem”. Amennyiben ehhez hozzávesszük azokat, akik szerint az orvosok alacsony keresete miatt elfogadható a hálapénz, valamint annak az álláspontnak a támogatóit, miszerint a hálapénz a többletjövedelem megszerzésének megérdemelt és legitim módja, már összesen 56,1 százalékot tesz ki azok aránya, akik valamilyen oknál fogva elfogadják a hálapénzrendszert. Ismét érdemes megjegyezni, hogy ennél jóval alacsonyabb (9,9%) azok aránya, akik beismerik, hogy hálapénzt fizettek az elmúlt egy évben, így a két szám közötti

¹ A három, leginkább az egészségügyhöz kapcsolódó cselekménytípusban összesen a válaszadók 18,7 százaléka vett részt. Ez az arány csak kevéssel marad el a Globális Korrupciós Barométer 2016-os [mérésétől](#), miszerint a válaszadók 22 százaléka adott nem hivatalos pénzt vagy ajándékokat a közegészségügyi ellátás során.

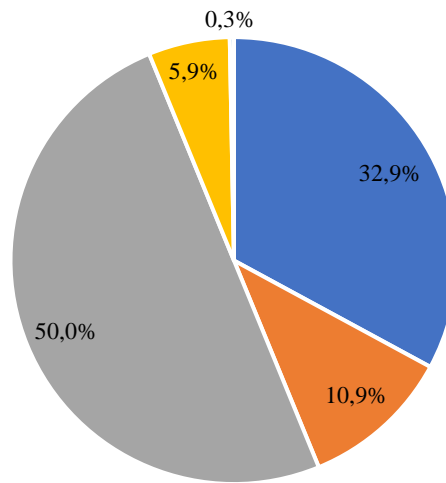
kontraszt alapján valószínűsíthető, hogy a jelenség valós előfordulási aránya ennél lényegesen magasabb.

2.2. Az állami szintű korrupció társadalmi megítélése

Habár mind a [Korrupció Érzékelési Index](#) (CPI), mind az [Európai Bizottság](#) és az [OLAF](#) legfrissebb jelentései a magyar közszféra korrupciós kockázatának egyértelmű növekedését jelezték az elmúlt években, ezzel az értékeléssel csak a válaszadók mintegy egyharmada értett egyet. Minden második válaszadó szerint az elmúlt három évben, vagyis 2017 és 2020 között nem emelkedett érdemben az állami szintű korrupció szintje, míg a megkérdezettek 10,9%-a szerint kifejezetten javult a helyzet. A lenti megoszlás egyrészt jól szemlélteti a közvélemény polarizáltságát az állami korrupció megítélésével szemben, másrészt azonban az a tény, hogy a válaszadók 50%-a szerint nem változott az állami korrupció szintje annak is betudható, hogy Magyarország korrupciós megítélése a 2012 óta tartó mélyrepülést követően az évtized végére stabilizálódott, így az egyes évek közötti kisebb volumenű változásokra a közvélemény már kevésbé élesen reagál.

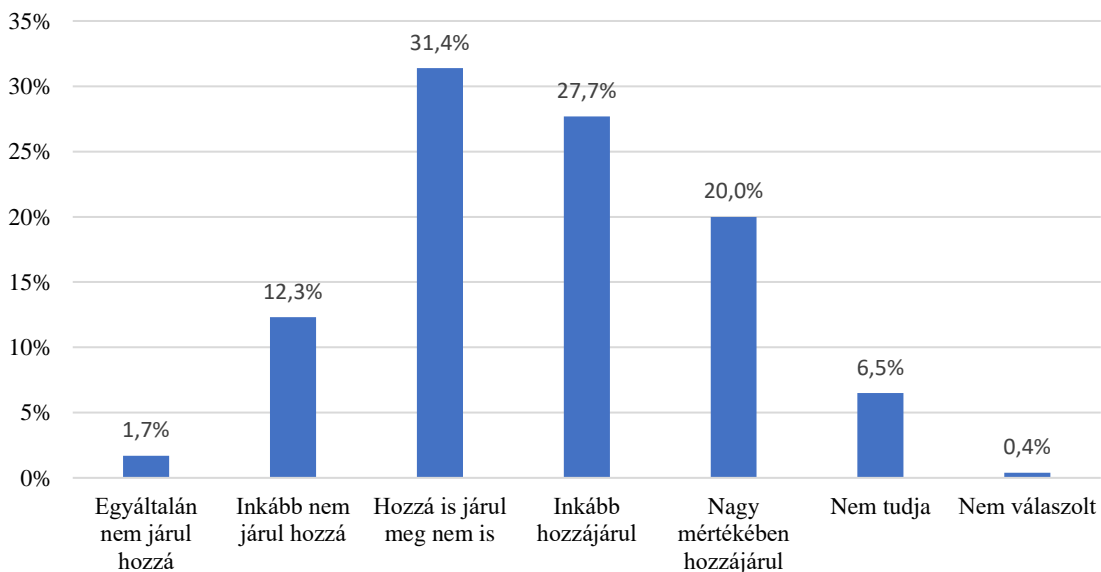
Az Ön véleménye szerint hogyan változott az állami korrupció szintje Magyarországon az elmúlt 3 évben...?

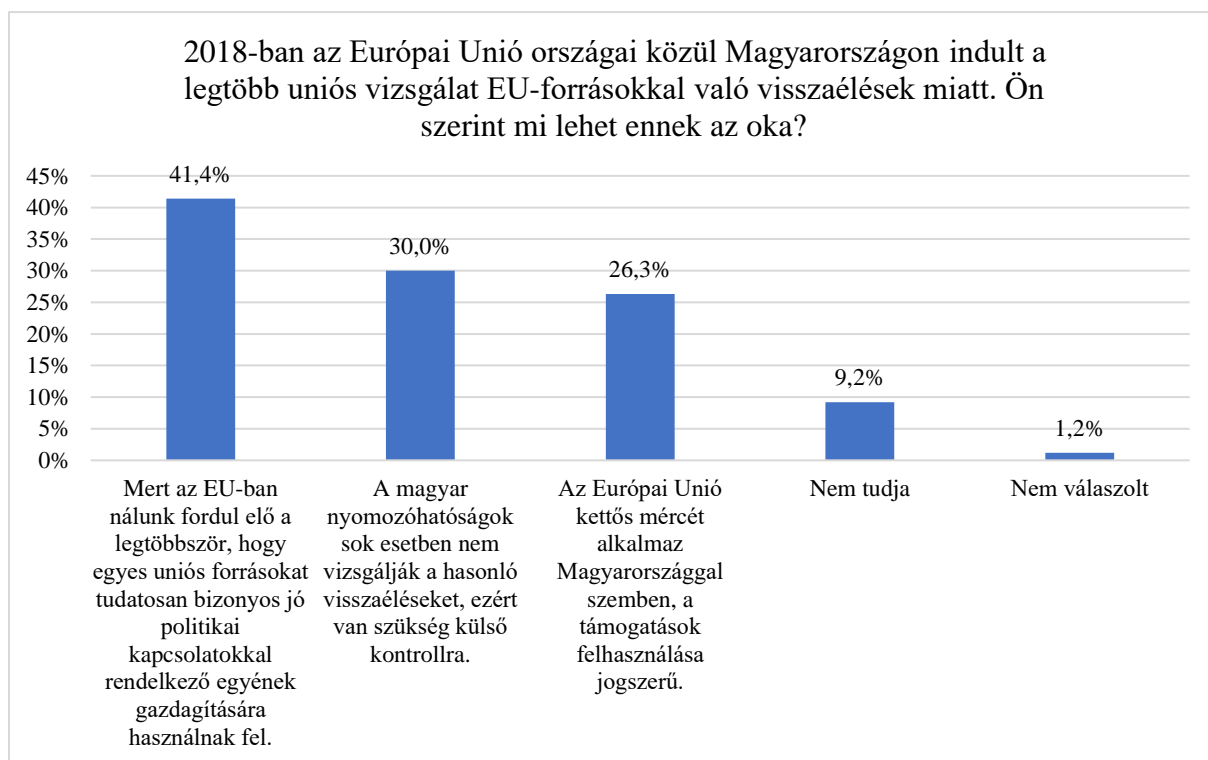
■ Nőtt ■ Csökkent ■ Változatlan maradt ■ Nem tudja ■ Nem válaszolt

Az állami korrupció okait firtató kérdések esetében a válaszok hasonló eloszlásával találkozunk, ugyanakkor a kérdések komplexitásával együtt észrevehetően növekedett azok aránya is, akik nem tudtak vagy nem szerettek volna válaszolni az adott kérdésre. Ezt jól példázza az európai uniós támogatások felhasználására vonatkozó kérdés, amely esetében a válaszadók 47,7 százaléka vélte úgy, hogy előbbieik elosztása hozzájárul a korrupcióhoz. Ugyanakkor mind a bizonytalan (31,4%), mind a „nem tudom” opciót választók aránya (6,5%) kiugróan magas volt, ami azt jelzi, hogy a válaszadók egy része közömbösen viszonyul a jelenséghez, vagy nem áll elég információ rendelkezésére ahhoz, hogy megalapozott véleményt nyilvánítson a kérdésben.

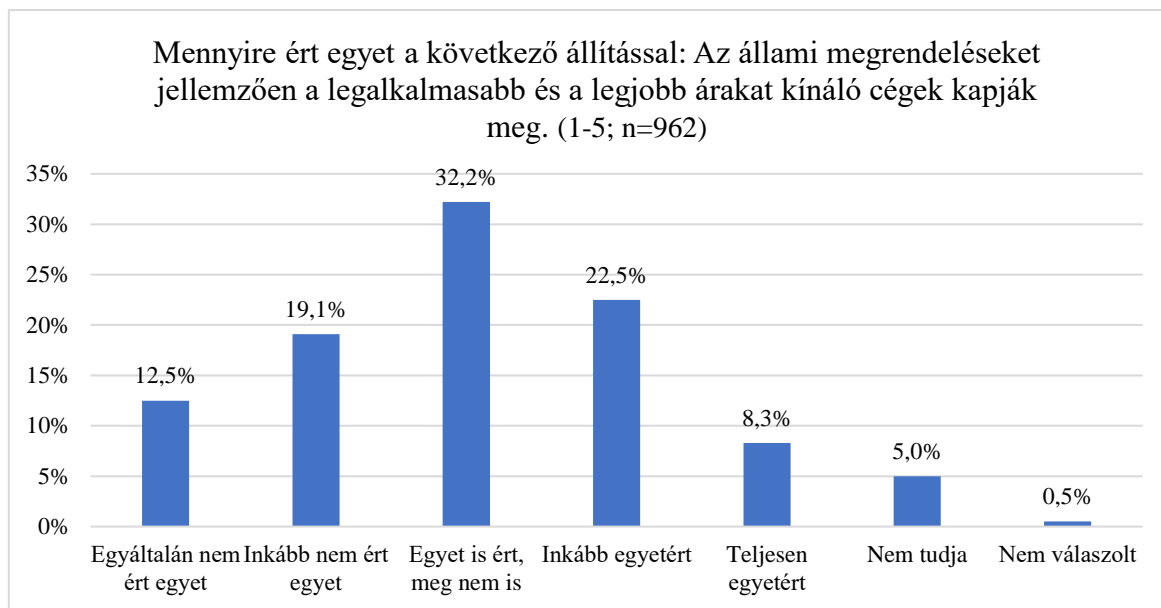
Véleménye szerint a Magyarországnak juttatott európai uniós támogatások elosztása mennyiben járul hozzá a korrupcióhoz?

A bizonytalanság tovább fokozódik, ha az Európai Csalás Elleni Hivatal (OLAF) [vizsgálatainak](#) lehetséges okaira kérdezzük rá, amelyekből 2018-ban Magyarországon indult a legtöbb az Európai Unió tagállamai közül. A válaszadók többsége szerint a vizsgálatok háttérében az uniós források jogtalan felhasználása (41,4%), valamint a magyar nyomozhatóságok tétlensége (30%) áll, ugyanakkor körülbelül minden negyedik válaszadó (26,2%) szerint a támogatások felhasználásával nincs gond, csak az EU által alkalmazott kettős mérce miatt magas a Magyarországon indított vizsgálatok száma. Ugyanakkor szembevetendő, hogy a megkérdezettek 10,4 százaléka nem tudott vagy nem akart válaszolni erre a kérdésre, ami arra utal, hogy az ezzel kapcsolatos információ a megkérdezettek egy része számára az általa használt tájékoztatói forrásokból nem elérhető. Ettől függetlenül megállapítható, hogy a válaszadók túlnyomó része (71,4%) indokoltnak látja az OLAF vizsgálatait, és tudomása van az azok indokálul szolgáló egyes visszaélésekről.

A fenti kérdéseknél tapasztaltakhoz hasonló tanácstalanság, vagy más olvasatban a vélemények szokatlanul egyenletes eloszlása tükröződik abban, ahogyan a magyarok a közbeszerzési pályázatok tisztességességéről vélekednek: szinte megegyezik azok aránya, akik szerint a közbeszerzéseket a legalkalmasabb és legjobb árú cégek nyerik (30,8%) azokéval, akik nem tudtak állást foglalni ebben a kérdésben (32,2%) vagy nem értettek egyet ezzel az állítással (31,6%). Utóbbiak többsége (68,5%) azzal indokolta választát, hogy a pályázatok egy részét előre leosztják vagy eleve a reménybeli nyertes pályázó számára megfelelő kritériumokkal írják ki, míg további 23,4 százalékuk kartellezést gyanított a háttérben.

3. Az eredményeket magyarázó tényezők

Mivel a fent ismertetett eredmények mellett a felmérés számos szocio-demográfiai változót is tartalmazott, lehetőség nyílt annak vizsgálatára is, hogy mely társadalmi és politikai tényezők befolyásolják a korrupcióval kapcsolatos vélekedéseket.

A jelentésben részletesen bemutatott elemzések tanulsága szerint lényeges különbségek fedezhetőek fel a hétköznapi és az állami szintű korrupcióval szembeni attitűdök meghatározói között. A kutatók várakozásaival szemben a megkérdezettek kora és neme nem befolyásolta érdemben, hogy mennyire elfogadóak a hétköznapi korrupcióval szemben, ugyanakkor az előzetes várakozásokkal ellentétben a magasabban képzett és az internetet gyakrabban használó válaszadók kevésbé utasították el az ilyen gyakorlatokat. A hálapénz megítélésének vonatkozásában szignifikáns volt a pártpreferencia hatása: a Fidesz szavazói jobban elutasítják a hálapénzt, mint az ellenzéki szavazók összessége.

Ugyanakkor, összhangban a Transparency International Magyarország egy, a Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézetével közös közelmúltbeli [jelentésének](#) eredményeivel, a pártszimpátia jelentősége elsősorban az állami szintű korrupció megítélése kapcsán kiemelkedő: a kormánypárti szavazók az ellenzékieknél lényegesen alacsonyabb arányban érezték úgy, hogy a korrupciónak nincsenek következményei Magyarországon (a Fidesz szavazók 43,4, míg az ellenzékiek 69,9 százaléka vélekedett így), de az európai uniós forrásokkal kapcsolatos visszaélések megítélése is szignifikánsan összefüggött a pártpreferenciákkal. Azonban, ellentétben a hétköznapi korrupcióval, az állami korrupció megítélése esetében az életkor és a nem hatása is jelentős volt: az idősebb és a férfi válaszadók tájékozottabban, egyszersmind kritikusabban viszonyultak a fenti kérdésekhez.

Az eredmények alapján a jelentés szerzői ajánlásokat fogalmaztak meg mind a tudományos, mind a civil szféra szereplői számára arra nézve, hogy milyen eszközökkel növelhetik a korrupciós kockázatokkal szembeni állampolgári tudatosságot. Mindenekelőtt arra hívták fel a figyelmet, hogy a további polarizáció elkerülése érdekében ideológiai narratíváktól mentes, pártatlan tájékoztatásra, és az ennek teret adó nyilvánosság megerősítésére van szükség.